

A do dna...

Barbara Brathová | mojakultura.sk | 08.10.2019

Prvou premiérou Divadla Aréna, v divadelnej sezóne 2019/2020, bola najnovšia hra dánskych autorov Thomasa Vinterberga a Mogensa Rukova.

Thomas Vinterberg (1969) je dánsky filmový režisér a scenárista, ktorý spolu s Larsom von Trierom založili hnutie Dogma 95. Vo svojej generácii patrí k najznámejším a najznámejším vôbec. K najznámejším Vinterbergovým dielam patria filmy Rodinná slávnosť (Festen, 1998), Za všetko môže láska (It's all about Love, 2003), Submarino (2010), Hon (Jagten, 2012) a Komúna (Kollektivet, 2016).

Mogens Rukov (1943 – 2015) bol popredný dánsky scenárista, ktorý sa vďaka svojej originalite a invenčnosti právom zaraďuje medzi legendy novších dejín dánskeho filmu. Výrazne ovplyvnil viacerých významných režisérov a dramaturgov, najmä generáciu 90. rokov, ktorej najzvučnejšie mená sa spájajú s filmárskym hnutím Dogma 95 (Lars von Trier, Lone Scherfig, Susanne Bier, Per Fly, Thomas Vinterberg, Ole Christian Madsen, Pernille Fischer Kristensen a i.). Je laureátom viacerých domácich i medzinárodných ocenení. Tieto informácie ponúka zdroj Divadla Aréna a je potrebné ich spomenúť kvôli komplexnosti vnímania hry „Na mol.“

Osobne škandinávsku tvorbu preferujem pre jej ojedinelý, často sarkastický a čierny humor, schopnosť na rovinu definovať realitu, aj kontroverzné tabuizované témy mimoriadne prirodzeným spôsobom a s nadhľadom.

V Divadle Aréna najnovšia hra dánskych autorov Mogensa Rukova a Thomasa Vinterberga DRUK (v slovenskom preklade NA MOL) prináša príbeh štyroch starších dám, ktoré svoju samotu a nudu statočne zapíjajú alkoholom. A hoci je hra o háklivej téme alkoholizmu a okolo alkoholu sa vskutku dokola debata aj scéna točí, viac než o alkoholizme je to hra o príčinách k jeho vyústeniu. O samote a opustenosti, o smútku a o spoločenskom vysunutí seniorov na okraj záujmu, o stieraní emočných rozdielov pohlaví, o likvidácii vzťahov, o...o...o...

Komédia autorov mimoriadne úspešnej hry Rodinná slávnosť (premiérovanej v Divadle Aréna v roku 2006, v réžii Martina Čičváka, v hlavnej úlohe s Jurajom Kukurom) nás zavedie do veľkomestského sveta, do bytu, v ktorom sa všetko točí. V centre javiska je situovaná točňa, ktorá rotuje takmer počas celého predstavenia aj takto vizuálne symbolizujúci kolotoč, respektíve motanicu v hlave po hojnom požití alkoholu. Divákovi, (akokoľvek triezvemu), sústrediac sa na dianie sa po istom čase vskutku aj začne točiť hlava. Na tomto vrtiacom sa pódiu sú situované transparentné stoličky, malý obývačkový bar v tvare zemegule, ktorý tiež v sebe skrýva isté symbolické konotácie (okrem toho, že evokuje kus retro nábytku z „luxusných“ domácností v čase socializmu, tak naznačuje aj, že svetom štyroch dám je alkohol a keby sme zašli filozoficky ešte ďalej – že alkohol vládne svetu). Aby Dáni a aj scénografka (Zuza Havranová) ešte trochu významovosť výtvarnosti pritvrdila, všade

naokolo sú rozostavané prázdne fľaše od alkoholu, aj luster je dizajnovaný z fliaš, rovnako ako vianočný stromček zobia miesto salóniek malé darčkové fľaštičky.

Hoci táto vizualita kopíruje bezostyšne prvý plán, je zámerná vo svojej nástoživosti, (možno desivosti) a komediálnosti zároveň. Kontra smutného a komického profiluje napätie, ktoré môže vyvolať u vnímateľov individuálne pocity od odporu, až po radosť.

Štyri udržiavané, upravené, nalíčené intelektuálky v pokročilom veku, ktorým dávno vyleteli deti z domu, manželia zomreli, alebo utiekli sa stretávajú v jednom mestskom byte, kde debatujú, spomínajú, hašteria sa a zabávajú, ale predovšetkým permanentne a veľa pijú – až „na mol“. Zabudnú na Vianoce, jedna z nich aj na vlastného syna, zabudnú použiť toaletu a zabúdajú mená, ba dokonca „zabudnú“ ísť jednej zo svojich zosnulých kamarátok na pohreb. Tento bohémsky (trochu smiešny a trochu smutný) nikdy nekončiaci žúr v labyrinte fliaš sa im pokúsi zrušiť syn Hedviga. Mladý premotivovaný muž so zdravým životným štýlom, slušnou výchovou, sterilitou, v saku a cyklistickou helmou na hlave, ktorému utiekla žena s dravým voľnomyšlienkarom a nechala mu na krku deti sa snaží svoju matku odtrhnúť od alkoholu a „skazených“ kamarátok. Dáva matke ultimátum – buď prestane piť alebo nikdy viac neuvidí jeho ani svoje vnúčatá.

Hra slávi veľký úspech na európskych javiskách, naposledy na scéne viedenského Kammerspiele der Josefstadt. V Divadle Aréna mala mať premiéru už v júni, ale kvôli zdravotnej indispozícii jedného z účinkujúcich sa premiéra presunula na október. Rovnako ako ostatné tituly v repertoári Divadla Aréna, aj hra NA MOL je svojim odkazom výnimočná, nielen provokatívnym pertraktovaním tabuizovanej témy, ale siaha aj do divadelnej histórie. Štyri na alkohole závislé dámy hrajú muži. Režisér (Juraj Bielik) sa sám vyjadril, že chcel týmto riešením vniesť na javisko „nový pohľad na vec“. Podarilo sa mu tak premostiť históriu so súčasnosťou. Scény, kedy boli výlučne muži na javisku ženami nás vracajú na jednej strane až kamsi do Antiky, aj k renesančnému Shakespeareovi, rovnako tak však zrkadlia súčasnú (tak kontroverzne a často) diskutovanú problematiku genderovej rovnosti.

Páni herci (Gregor Hološka, Peter Trník, Ján Jackuliak, Ondrej Antálek) sú odetí do sukní, šiat, kráčajú v dámskych topánkach s koráľkami na krku, ohadzujú sa kabelkou, na ktorej majú aplikovaný trendový reflexný krúžok (Katarína Holková), snažia sa rámcovo gestikulovať, rozprávať aj pohybovať ako ženy, ale absentujú im parochne. Tvorcovia im priznali mužské atribúty, plešinu, aj bradu a zarastenú tvár a vskutku ich, napriek ženskému stylingu, nevnímame celkom ako ženy. Režisérovi aj hercom sa podarilo týmto riešením (hoci sa údajne zvažoval pôvodne aj variant s použitím parochní) dosiahnuť hneď niekoľko polôh. Aj keď muži hrajú „spoločensky unavené“ ženy, autori nenáražajú na problematiku ženského alkoholizmu, ale alkoholizmu ako takého, ktorý postihuje obe pohlavia. Tým, že týmto dámam priznáva aj mužnosť nekarikuje dehonestujúco ženy, netlačí hercov do grotesknosti a prvoplánovej trápnosti, zároveň z nich však nerobí ani transvestitov, alebo príslušníkov gay komunity, ktorú by tým eventuálne zosmiešnil. Sú to skrátka štyria chlapi v ženských šatách, ktorí skvelo zahrali ženské povahy aj maniere, pôvab, aj zraniteľnosť a zároveň v tej občasnej hrubej mužskej neohrabanosti neprišli „o gule“.

Popri tomto mixe sexuálnej identity (o ktorú ani neprišli a jedným šmahom tú druhú bravúrne zahrali) ich po čase dokážeme vnímať ako ženy.

Každý z nich stvárnil svoju dámu ojedinele. Hedviga Gregora Hološku je spočiatku trochu neohrabaná seniorka s nadváhou, bývalá lekárka, ktorá si rámcovo uvedomuje, že popri alkohole by mohla piť aj vodu. Po prvotnom váhaní začneme herca vnímať ako nie veľmi pohľadnú dôchodkyňu vo veku (veď povedzme si na rovinu, aj niektoré panie sa nevyhnú plešine a občas vyzerajú mužne). Irma Petra Trníka sa javí od začiatku ako „Trníková“, akoby pod jeho dámu nebol skrytý herec, ale jeho vzdialená príbuzná, implantoval do svojej úlohy ženskú identitu bez toho, aby ju posúval do gay polohy. Nonšalantne si uchlipkáva zo sofistikovanej ploskačky z dlane niekdajšej klaviristky. Constance Ondreja Antálka je takmer nonverbálna postava (bývalá baletka s chodítkom), ktorá sa občasne necháva uniesť a zatancuje gestickú baletnú sekvenciu. Jeho pohyb je ladný, nie však zženštlý, disponuje pamäťovými pohybovými fragmentami z profesionálnej deformácie tanečnice (sám je tanečník) a svojej postave prepožičiava eleganciu a mimovolnú vtipnosť. Najmužnejšia dáma Marion v interpretácii Jána Jackuliaka je vecná partáčka s fľašou vodky (stará dobrá Stolíčnaja) v kabelke občasne dávajúc najavo, že ju omínajú pančuchy. Jediný muž bez ženských šiat je tu Hedvigyn syn (Matúš Kvietik), v cyklistických gatiach, s kravatou, v saku a helmou na hlave (pre mňa osobne mimoriadne zábavný styling – presne takého týpka som stretla nedávno v lekárni). Hoci je to „jediný“ reprezentant mužského pohlavia, je zo všetkých protagonistov najviac, vo svojej úlohe manželkou opusteného trendy bio eko – slušáka, zženštlý. Jeho mužnosť sa prejaví až v momente, keď sa mu kamarátky jeho mamy snažia pomôcť a muž sa v ňom prebudí až keď si riadne vypije. Štyria protagonisti postarších dám (každý svojim spôsobom a štýlom) pobavia, ale asi najviac sa vo „svojej“ koži cíti Peter Trník s prirodzenou komediálnosťou, hoci divák sa zabaví viac menej na tom, ako si herci so svojimi ženskými úlohami poradia. Mladý talentovaný Matúš Kvietik hrá spontánne, so samozrejmosťou skúseného herca a dáva tušiť (nielen svojim šarmom slušného chlapca), ale aj výrazovým prejavom budúcnosť svojho kvalitného herectva.

Inscenácia Na mol v Divadle Aréna predostiera problematiku alkoholizmu, ale za ňou sa skrýva celá séria politických, spoločenských, rodinných a vzťahových problémov, ktoré sa alkoholom „riešia“. V istých rovinách sa môže javiť (a som presvedčená, že táto výčitka sa iste kdesi vyskytne) ako propagácia alkoholu (dizajnom scény, permanentným nalievaním a popíjaním a aj replikou, v ktorej dámy pospomínajú škálu politických a umeleckých osobností, ktoré tvorili, alebo rozhodovali o veľkých veciach práve pod vplyvom chľastu). Dokonca aj bulletin nás informuje o zdravotných účinkoch alkoholu, pravdaže v striedmom množstve. Napokon z celej situácie dopadne ako najväčšie monštrum histórie Hitler práve preto, že bol spomedzi všetkých ostatných abstinent. Táto provokatívna rozprava (aj citácia niektorých veľikánov umenia a politiky) poukazuje na skutočnosť, že veľké idey v umení, ale aj vo vojne vznikali „pod vplyvom“. A vskutku herci „pijú“ na javisku tak nákazlivo, že si máme chuť šupnúť frňana. Hra Na mol ale nemá byť propagáciou alkoholu, je to tragikomická, ľahká čierna komédia o tom, čo môže spôsobiť, keď mu prepadneme, ale aj o tom, že mu prepadáme z absencie šťastia. „Na mol“ nie je hra o tuládoch so škatuľovým vínom, ktorí sa poobede zobudia na ulici vo vlastných

RECENZIA

zvratkoch. Je to hra o starnutí a o osamelosti, ktorá sa za triezva ťažko znáša. O tom, ako ľudia pijú „do dna“ , keď sú na dne. Typicky severská komediálnosť sa potvrdí v závažnosti až nechutnej pravdy v smutno smiešnej parafráze notoricky známej vety významovo skomolene vyslovenej Hedvigou: „Vypiť si viem aj bez toho, aby som sa zabávala“.